

Kazuistiky dětí pracujících metodou Sfumato

Autor: Mgr. Kateřina Hourová

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Metody práce s dítětem.....	3
3. Popis lekcí (přímé a nepřímé pozorování) a rozhovory.....	5
3.1. Chlapec, 2. třída.....	5
3.2. Chlapec, 3. třída.....	10
3.3. Dívka, 4. třída.....	15
3.4. Chlapec, 5. třída.....	19
4. Postřehy.....	25
5. Výsledky.....	26
6. Závěrem.....	28

1. Úvod

Byla jsem oslovena v rámci projektu, který se zabývá účinností metody čtení Sfumato na nápravu čtení u dětí s poruchou učení, abych zpracovala kazuistiky čtyř dětí. Jsem za tuto příležitost velmi ráda, mohla jsem nahlédnout do procesu nácviku čtení metodou Sfumato a měla jsem možnost se setkat s inspirativními lidmi. Chtěla bych poděkovat všem, kteří mi svými radami a nápady pomáhali.

Charakteristika pracovního prostředí: práce s dětmi probíhá ve velkoryse řešených prostorách, kde je možnost pracovat s dítětem v malém, odděleném prostoru, nebo ve větším prostoru, který může připomínat školní třídu, jehož součástí je i tabule a děti u této tabule většinou čtou. Přejít mezi prostory může být pro děti vítanou možností k protažení, u tabule pracují ve stoje, v malém prostoru většinou vsedě na židli, nebo přecházejí v rámci různých aktivit. Zároveň je zde prostor, kde mohou rodiče čekat, v kuchyni si děti dávají o přestávce svačinu.

Způsob práce s dětmi: práce s dětmi trvala cca 4 vyučovací hodiny, každé dítě docházelo obvykle co týden, počet lekcí bylo celkem 12, bylo však možné celý cyklus zkrátit v případě, že by dítě zvládlo nácvik čtení a psaní rychleji. Děti byly částečně osvobozené z výuky českého jazyka, dělaly při výuce zadanou práci z lekcí Sfumata. Lekce byly v některých případech rozloženy z důvodu probíhající epidemie Covidu 19 do delšího časového úseku. Ke konci práce byly s odstupem ještě rodičům nabízeny zkrácené lekce (2 vyučovací hodiny).

Nácvik čtení metodou Sfumato probíhalo ve věkové kategorii 2. až 5. třída. Z každého ročníku jsem pracovala s jedním dítětem. Měla jsem možnost vidět většinou dvě lekce přímo, zároveň jsem z lekce pořizovala videonahrávky. U většiny dětí jsem jeden videozáznam měla nahraný od lektorky. Po poslední lekci byl prostor pro rozhovor s dítětem a rodičem.

2. Metody práce s dítětem

Zvolila jsem dvě základní metody práce s dítětem: pozorování a polostrukturovaný rozhovor.

- Pozorování probíhalo během několika hodin nácviku čtení, dvakrát jsem byla přítomna osobně, jedno pozorování bylo nepřímé, měla jsem však k dispozici

videonahrávku celé lekce. Zároveň jsem si i lekce, kde jsem byla osobně, nahrávala, abych se mohla k nahrávce vracet. Během pozorování jsem se chtěla zaměřit na zvládání výuky z hlediska pozornosti a pracovní motivace. Nicméně všechny děti zvládaly proces učení poměrně dobře, díky střídání metod pracovaly velmi kvalitně. Přiklonila jsem se tedy spíše ke zpracování tématu z hlediska vnímání a hodnocení celého procesu samotnými dětmi či případně jejich rodiči.

- S dětmi jsem na konci celého cyklu nácvičku čtení vedla polostrukturovaný rozhovor, kde jsem se zaměřila na tyto otázky:
 1. Když si vzpomeneš na období, kdy ses k paní učitelce chodil učit číst a psát, co tě napadá?
 2. Jaké to pro tebe bylo?
 3. Jak se cítíš teď ve škole?
 4. Jak ti jde čtení?
 5. Jak ti jde psaní?
 6. Co se ti ve škole daří?
 7. V čem jsi šikovný?
 8. Je něco, co se ti nedaří, co by bylo potřeba zlepšit?
 9. Co ti dělá radost?
 10. Máš rád knížky?
 11. Jak to bylo dříve?
 12. Co tě baví číst? Téma, žánr.
 13. Je nějaká knížka, kterou by sis chtěl přečíst?
 14. Chodíš rád do školy?
 15. Máš tam kamarády?
 16. Je něco, co by se ve škole mohlo změnit, aby ses tam cítil lépe.
 17. Co by se mohlo změnit doma?
 18. Chtěl bys něco vzkázat paní učitelce Sfumata?

Zároveň jsem měla možnost hovořit s rodiči dětí. V rozhovoru jsem se zaměřila na tyto otázky:

1. S jakými pocity se vám dnes šlo na výuku?
2. Jak vzpomínáte na období intenzivního nácvičku čtení Sfumatem?

3. Jak zpětně hodnotíte rozhodnutí zařadit dítě do výzkumu?
4. Jaký to mělo vliv na vaše dítě?
5. Na jaké úrovni je nyní čtení a psaní?
6. Jaké mělo dítě vztah ke knihám a čtení dříve a jaký má vztah nyní?
7. Jak jste zvládali střídání distanční a prezenční výuky, co vám více vyhovovalo?
8. Je vaše dítě ve škole - případně doma spokojené?
9. Jaký mělo a má vaše dítě vztah ke spolužákům?
10. Jaký mělo a má vztah ke škole?

Někdy byl rozhovor vedený i spontánně během lekcí. Děti občas sdílely své názory a zážitky samy od sebe.

Při rozhovoru s dětmi jsem měla pocit, že je pro ně těžké sdělovat případné negativní názory. Aby tedy nemusely odpovídat přímo, napsala jsem jim na kartičky několik přídavných jmen, která by mohla charakterizovat čtení metodou Sfumato: hrozný, únavný, smutný, ošklivý, nudný, nepříjemný, zdlouhavý, rychlý, pomalý, dobrodružný, náročný, napínavý, pohodový, zajímavý, zábavný, veselý, krásný, objevný, příjemný, super.

Charakteristiky jsem zde seřadila od spíše negativních, které jsou na začátku, k popisným, ty jsou uprostřed, k pozitivním, které jsou na konci. Charakteristiky byly rozstříhané na lístečkách a děti měly za úkol lístečky v náhodném pořadí přečíst a vybrat charakteristiky, které sedí k hodinám Sfumata. Vybrané kartičky následně vložily do obálek. Dopředu dostaly informaci, že obálky otevřou až doma.

3. Popis lekcí (přímé a nepřímé pozorování) a rozhovory

3.1. Chlapec, 2. třída:

11/2020 (6. lekce) – videonahrávka lekce

I při samostatné práci bez přítomnosti pedagoga dělá přesně to, co má. Přizvukuje při čtení, je poctivý. U tabule sleduje pedagožku, jestli to dělá správně, je snaživý, působí méně jistý. Pracuje precizně. Pečlivě sleduje ukazovátka. Je vidět, že to chce dělat, tak, jak se má. Na pochvalu reaguje úsměvem. Hodně kontroluje očima pedagožku, aby odhadnul, zda pracuje správně.

Diktát: Jak se moc snaží, občas je problém zopakovat slovo. I když je pozorný, občas působí až přemotivovaně. Zvládá upozornění na chybu, nepůsobí, že by ho to nějak rozhodilo. Snaží se chybu napravit. V diktátu, i když se moc snaží, tak je poměrně hodně chyb. Hraje si s tužkou, působí trochu v napětí, ale on je asi takový pořád.

Čtení u tabule: s ukazovátkem působí energicky. Když si není jistý, snadno sám sebe zmate. Občas má tendenci opakovat stejné špatné postupy, hodně vyhledává pomoc u pedagožky pomocí pohledů.

Písanka: pracuje pomalu, s rozmyslem. Proběhla korekce psaní malého psacího t. Trpělivý, pořád je ve stejné, klidné emoci.

Při zadávání práce na doma sedí v klidu, trochu se choulí do sebe, hraje si s tužkou. Při spontánním rozhovoru je usměvavý, milý. Pokud se zabrousí na výslovnost – korekce, zpátky nastupuje soustředěný výraz. Postupem času protírání očí, působí unaveně.

Konzultace s matkou: stojí u maminky, sleduje, co se říká. Matka chválí pohlazením, hezkým pohledem. Ve chvílích bez zájmu se tváří smutně, unaveně. Pokud je o něj zájem, změní se výraz. Při velké snaze si u tabule pomáhá i pohybem nohou.

Celkový dojem z lekce: klidný, nejistý, velmi pečlivý, snaží se vyhovět, většinou ve stejné emoci, zvládá i neúspěch, déle trvá, než si nacvičí nový postup. Je zajímavé, že nevypadá energicky, ale v trámci nácviku čtení se dokáže energicky projevit. Stále sleduje i pedagožku, jestli pracuje dobře.

12/2020, přímé pozorování

Příjezd chlapce provázelo nedorozumění ohledně termínu reedukace. Chlapec nečekal, že tento den pojede na nácvik Sfumata. Na začátku lekce byl pochválen za práci doma, za průběh metod, které doma zkoušely (běhací psaní, diktát). Rodiče z domácí přípravy posílali i fotografie a krátká videa. Na výraznou pochvalu žák reagoval pozitivně, úsměvem. Práce u tabule chlapce pravděpodobně baví, jde tam rád, celkem energicky. Často má možnost volby – čtení s ukazovátkem sám nebo s dopomocí. Střídání v ukazování s lektorkou, co už má nacvičené, dělá sám, pokud je nejistý, má podporu lektorky. Chlapci v jednu chvíli nebylo dobře, musel si odskočit na toaletu, zvracel, možná vlivem situace, která se ráno stala z důvodu záměny termínu. Sám řekl, že mu není dobře, že potřebuje odejít. Do té doby však

vypadal normálně, zaujatě úkoly, snaživě. Potom dokázal na práci navázat. Žák dokáže hezky ukázat, popsat, co doma dělali. Čtení u stolečku provází i komentář pedagožky, je vidět, že chlapec dokáže se zájmem naslouchat. Při čtení se „po očku“ dívá na vyučujícího, jestli pracuje dobře, sleduje reakce. Probíhá i rozšiřování učiva nad rámec nácviku čtení a psaní, má přehled. I ve druhé polovině sezení pozorně sleduje pedagoga. Pouze pozoruji mírný motorický neklid dolních končetin během psaní. Pokud má chvilku volno, hraje si s rukávem trička. Pořád se mu ale chce pracovat. Diktát dy,ty,ny X dý,tý,ný – v době vysvětlování a odůvodňování již místy výraznější motorický neklid, ale stále je dobrá pozornost. Pomalé pracovní tempo.

Pedagožka pracovala se žákem velmi podporujícím způsobem, často chválila, hovořila velmi klidným hlasem.

5/2021, přímé pozorování

Nejdříve si samostatně připravuje pomůcky na lekci. Pečlivě trénuje, i když pedagožka není přítomna, čte, zároveň i kontroluje, jestli už pedagožka nejde. Zvláště pokud udělal chybu sleduje, jestli to někdo další neslyšel. Udělal chybu v datu, dlouho nad tím seděl a moc nevěděl, co s tím. Sešity jsou velmi pečlivě vedené, jako kdyby napsané písmo bylo předtištěné. Sleduje při hodnocení domácí práce pedagožku. Je velmi chválen za celou práci. Postupně vypadá unaveně, ošívá se na židli, povaluje se, je spíše vážný, smutný. Občas je při krátké přestávce zahleděn, občas náznak úsměvu. Občas se do tématu zamotá, i když se jedná o opakovanou otázku, tak neví, co má odpovědět (např. zdobněliny), hraje si s oblečením, nesedí v klidu, což je spojeno i s pocitem nejistoty. I bez přítomnosti pedagožky opakovaně pracuje velmi dobře, se snahou, poctivě. Po přestávce je již unavený, vrtí se, choulí se do sebe.

Působí jako introvertní, hodný, snaživý kluk. V popředí je nejistota, pokud se něco nevede, trochu je to na něm vidět.

Konzultace s matkou po výuce – chlapec je před matkou chválen, dělá velké pokroky. V té době se různě pohybuje po místnosti, neví, co dělat, různě popochází. Hraje si s tužkou, už není v klidu. Matka upozorňuje na pomalé pracovní tempo. Pomalé pracovní tempo dle lektorky nevádí, ale měl by si rychleji uvědomovat nějaké věci (např. roční období). Zlepšení vybavování z paměti. Donedávna docházel na logopedii.

Rozhovor s matkou

Matka sděluje, že období reedukace bylo hodně náročné. Původně bylo dohodnuto, že budou do Vánoc s hlavní částí reedukace hotovi, ale probíhá stále (29. 5. 2021). Syn měl v první třídě pana učitele, který dlouho neupozornil rodiče na riziko vzniku dyslexie, ačkoli matka měla podezření, že čtení nejde tak, jak by mělo. Ze školy neměla žádnou odezvu v tomto směru, spíše bylo doporučováno, aby rodiče dětem nechali čas. Po 6-ti měsících přišla nová paní učitelka, která začala řešit to, že chlapci nejde čtení, hned ale nastala první vlna pandemie. Matka začala se synem procvičovat učivo dle programu „Včelka“. Matka zjistila, že i manžel byl v dětství dyslektik a tato porucha je do určité míry dědičná. Studovala i nějaké výzkumy na internetu ohledně poruch učení. Dávalo jí to smysl. Mezitím měli možnost přihlásit se do projektu, proběhlo i vyšetření v poradně, kde byly zjištěny pravděpodobně percepční deficity, prozatím nebylo uzavřeno jako dyslexie.

Matka se ke Sfumatu hodně upnula, byla rozhodnutá dát tomu vše, aby synovi pomohla. Matka nakonec hodnotí celou situaci pozitivně. Ačkoli období reedukace trvalo déle, než bylo původně plánováno, chlapec měl mezitím možnost dozrát a mělo to příznivý vliv na zlepšení dovednosti čtení. Doma hodně trénovali, vždy dělali všechny úkoly, co jim byly zadány. Zpočátku se matce zdálo, že je chlapec stále kritizován, že nenosí úkoly, ale spíše došlo k nějakému nedorozumění. Potom se situace uklidnila. Kdyby dostala znovu nabídku, šla by do toho znovu.

Dnes se mu na lekci moc nechtělo, brzy vstával, je to jeho 6. den, kdy musí vstávat, asi už je trochu unavený. Ještě pojedou na nějaký dětský den v Praze, spojí to s výletem, aby se měl syn na co těšit.

Než začal číst, chlapec si nevěřil. Na začátku ho mrzelo, že začíná úplně od začátku, i když už se ve škole jeden rok číst a psát učil. Někdy i během nácvičku Sfumata plakal. Říkal, že radši nebude umět číst. Byl hodně unavený, někdy ho to nebavilo. Chtěl žít někde v lese, aby čtení nepotřeboval. Paní lektorka je poměrně přísná, chlapec na to není zvyklý. Ve škole se snažili vycházet vstřícně. Stálo to zpočátku určité vysvětlování. Vztah ke spolužákům se během školního roku nezměnil. Paní učitelka dětem vysvětlila, že se chlapec bude učit trochu jinak, děti to respektovaly. Do školy chodí celkem rád pořád. Paní učitelka je z aktuální úrovně čtení velmi nadšená. Chlapec ostatní učivo dohnal.

Nyní je čtení na dobré úrovni. Matka je velmi spokojená s celkovým výsledkem. Do školy chodí rád, musel si zvyknout opět ráno vstávat, ale těšil se na kamarády.

Matka musela řešit žárlivost mezi dětmi, dcera je v první třídě, daleko více se musela věnovat synovi, což dcera někdy špatně nesla.

Rozhovor s chlapcem

Na období reedukace Sfumatem vzpomíná dobře, paní učitelku hodnotí jako hodnou. Ve škole je to teď úplně jiné, je hodně chválený za čtení i psaní, obojí se zlepšilo. Chlapec říká, že je velmi šikovný na matematiku, i na češtinu. Pomáhá mamince, baví ho hlavně pomáhání na zahradě. Doma má i nějaké povinnosti – běžný úklid, koš, myčka. Neví o ničem, co by mohl zlepšit. Dělá mu radost, když chodí s kamarády ven. Má rád knížky, oblíbená je „O pejskovi a kočičce“, o knížkách hovoří nadšeně, baví ho příběhy o dvou chlapcích, nemůže si vzpomenout na jméno knihy. Dříve to bylo horší, tolik se o knížky nezajímal. Baví ho číst pohádky a dobrodružné knihy. Chtěl by si přečíst nějaké příběhy o Pokémonech. Do školy chodí rád za kamarády. Se sestrou skládá rád lego. Ve třídě kamarády má. Ve třídě by se mohlo změnit, aby někteří kluci nezlobili. Paní učitelce Sfumata nechce nic vzkázat.

Charakteristika dítěte

Chlapec byl nejmladší z pozorovaných dětí. Při všech lekcích byl velmi snaživý a zodpovědný, zároveň ale působil velmi zakřiknutě, nejistě. Pracoval velmi dobře i při případné nepřítomnosti lektorky, pokud udělal chybu, hned si jí uvědomil a ohlížel se, jestli to bylo zaregistrováno. Občas bych řekla, že se snažil až příliš. Z velké snahy potom dělal chyby. Pracovní tempo bylo pomalé. Velmi dobře vnímal pokyny lektorky. Byl citlivý na neúspěch, ale zároveň se dokázal velmi rychle poučit a pracovat dle pokynů. I k domácí přípravě přistupovali chlapec i matka velmi dobře. I přes dlouhou dobu trvání projektu byla domácí příprava stále velmi kvalitní. Zároveň to musel být pro rodinu náročný rok z důvodu distanční výuky, mladší sestra chodila do 1. třídy, chlapec do 2. třídy a bylo potřeba se mu více věnovat kvůli zařazení do projektu. Velmi mu vyhovoval citlivý a podporující přístup paní lektorky.

Chlapec vybral tyto charakteristiky programu sfumata (vytučněno): hrozné, **únavné**, smutné, ošklivé, nudné, nepříjemné, **zdlouhavé**, rychlé, **pomalé**, dobrodružné, **náročné**, **napínavé**, **pohodové**, zajímavé, **zábavné**, veselé, **krásné**, **objevné**, příjemné, super.

3.2. Chlapec, 3. třída

11/2020, 5. lekce, nepřímé pozorování (videonahrávka)

Na počátku chlapec sděluje, že se na hodinu těšil. Dále sděluje, že toho moc doma nezvládl. V úvodu lekce chce číst u tabule. Pedagožka se snaží ve výslovnosti nahradit R jinou hláskou, aby na něj při čtení nezapomínal. Chlapec se velmi snaží. Následuje čtení ze slabikáře, je klidný, soustředěný, snaživý, pozorný. Má docela silný hlas, i si se zájmem povídá o zážitcích, které ho v souvislosti se čteným textem napadají.

Při hledání v čítance působí trochu zmateně, nejistě, nakonec přibližně našel, kde četl. Snaží se požadavkům vyhovět, ale pravděpodobně díky ne zcela intenzivní a systematické domácí přípravě toho chlapec není schopen. (Domácí příprava probíhá ve dvou rodinách, chlapec je ve střídavé péči).

Při čtení u tabule dokáže i zakřičet. Během lekce bylo potřeba se věnovat i nácviku hlásky L, což se dařilo. I po delší době práce je chlapec soustředěný. Při přesunu ke stolku pozorují chvílemi nepřítomný pohled.

Při psaní došlo ke korekci sedu, má opět slabší hlas. Je celkem spolupracující, snaživý, vstřícný, pozorný, navazuje oční kontakt. Nálada se odráží v mimice, pokud je pochválen, má potěšený výraz. Vyskytuje se mírný motorický neklid. Sděluje, že ho více baví psát. V odpovědích na otázky během lekce většinou hovoří potichu, působí nejistě.

Čtení u tabule: má silný hlas, trochu se vrtí, hezky vyslovuje hlásku L, moc se nesměje, ani když se dělá legrace, mluví s pedagožkou hodně potichu. Po chvíli si přál jít psát. Při psaní pracuje soustředěně, většinou je ve stejné emoci, hovoří o tatínkovi, že má kolem sebe tým a dělají hudbu a hovoří o písničce máslo („Butter“). Postupně se projevuje neklid nohou, protírá si oči, ptá se na přestávku. Po přestávce je motivačně vybídnut, aby si za odměnu za práci vybral samolepky. To se hodně usmívá, vybírá si, co by chtěl příště, hodně se mu líbí zvířata. Potom delší dobu píše, i přes drobnou kritiku se zdá uvolněný, občas se usměje, komunikuje, pokud něco potřebuje vědět. Je i chválen, usmívá se. Když mu to nejde, dává najevo nespokojenost. Stále pracuje po přestávce soustředěně, se zaujetím a snahou.

Následně by chtěl číst. Říká, že mu čtení moc nejde, je častěji opravovaný. Chce jít číst k tabuli, prý ho to baví víc. Při následném čtení a psaní u stolu se aktivně sám od sebe ptá, co má všechno doma napsat. Reflektuje zážitky z lekce, nechává v sobě doznívat některé okamžiky, např. ještě mu některá sdělení jakoby znějí v hlavě (vysvětlení pojmu *mim*). Stále pracuje se snahou, zaujetím, pozornost je dobrá. Moc se mu postupně při psaní nedaří, dělá častěji chyby, hned si je uvědomí, asi je trochu trémista. Na konci lekce se hodně protahuje, usmívá se, vypadá spokojeně.

12/2020, 7. lekce, přímé pozorování

Moc práce doma nestihli, měl kratší interval, nebylo mu dobře (časté bolesti břicha). Zaživačí obtíže se dříve vyskytly i v rámci reedukace. Psaní je celkem dobré, v domácí přípravě napsal hodně. Hodně se protahuje, pije během kontroly sešitů. Během čtení ze sešitu pozorují motorický neklid. Během psaní do sešitu sám od sebe přizvukuje. Jakmile je chvílička volna při psaní diktátu, opírá se, zívá, dává najevo únavu. Práci komplikuje a zdržuje potřeba přímé korekce výslovnosti. Chlapec L vysloví celkem čistě, ale musí se mu to stále připomínat společně s tím, jak má umístit jazyk, aby hlásku čistě vyslovil. Přestávku mezi činnostmi okamžitě využil k protahování, vrtění. Ale pokud je zaměstnaný, tak vydrží pracovat hezky.

Po přestávce čte ze slabikáře, nemá problém s častým opakováním, co se mu řekne, snaží se udělat. Ptá se, kolik je hodin, protahuje se. Následuje nácvik psaní, ve chvíli volna popisuje svoje „protahovací pohyby“, kdy se ohýbá dokulata. Aktivně se dotazuje, co dělat v písance doma. Stále působí vesele, komunikuje. Přetrvává motorický neklid, ale i přes to stále pracuje velmi kvalitně, soustředí se. Rád se sám pochválí, na pochvalu lektorky reaguje velmi hezky, často i tím, že začne spontánně hovořit. Má cit pro grafickou formu, maminka je malířka. Je vidět, že hodně pracuje fantazie, napadají ho zajímavé konotace, otázka „kouzelná“. Ve chvíli volna odpočívá. Komentuje obrázky na stěně. Ve chvílích volna je velmi pohyblivý, kroutí se, leze po křeslech, vypráví o svých zájmech – indiáni, kamarád Luky, totem, teepee, zajímá téma indiáni. Má rád filmy o indiánech, chtěl by velký luk a šípy. Je velmi upovídaný. Z hovoru dále vplynulo, že má hned po Mikuláši narozeniny, rozebírá, že je to výhoda i nevýhoda. Má nějakou partu na chalupě, chodí s nimi o Velikonoce koledovat. Vypráví o Velikonocích, vykoledoval hodně čokolád, nechutná mu sushi, jí málo, proto je tak hubený. Bude mít dneska oslavu. Dnes mu to hodně rychle uteklo. Na konci působil vesele.

5/2021, přímé pozorování

Aktivně se zajímá, co se bude dělat. Působí trochu nervózně. Protahuje se, vrtí. Při rekapitulaci práce z domova je trochu nejistý z toho, že pedagožka není úplně spokojená s průběhem domácí přípravy. Zpočátku při práci působí spíše rezignovaně, má slabý hlas. Pracuje pomalu. Postupně se během hodiny zlepšoval.

Při čtení je chválen, působí klidně, soustředěně. Přetrvává nespokojenost pedagožky s domácí přípravou. Chlapec na to nedokáže reagovat, čte i sám po odchodu pedagožky. Následovalo čtení u tabule. Opět výtky ze strany pedagožky, že doma pravidelně nečtou a že je potřeba pravidelně číst. Následuje čtení u stolu. Za jednotlivá slova je občas chválen. Ale stále přetrvává nespokojenost pedagožky s jeho výkony. Chlapec hůře ovládá hlas, je slabší. Má sklopené oči, je vidět, že mu ta situace nedělá dobře. Působí smutně.

Běhací psaní ho moc nebaví, ale snaží se. Občas je zbrklý, když se snaží napravit, co se nedaří. Strká ruku do kapsy při práci. Postupně se tempo práce zrychluje, zpočátku byl spíše pomalý, nejistý. Působí zmateně, není si jistý, i když často pracuje dobře. Potřeboval by spíše povzbudit. Pravděpodobně má horší sebevědomí.

Následuje čtení u tabule na procvičení a proběhnutí, ale moc se mu běžet nechce. Čtení u stolu: pokud si není jistý, nezeptá se, spíše se táže očima a gestem. Dokáže říci po pravdě, že něco nedělal, i když ví, že reakce pedagožky nebude pozitivní. Při čtení sedí v klidu, působí soustředěně, vážný. Dívá se hlavně do textu.

Diktát: občas nerozumí, co má dělat (např. vymyslet jméno pro sněhuláka).

Lektorka hovořila s otcem, během hodnocení a kritiky domácí přípravy si chlapec hraje s perem, tváří se zklamaně, smutně, působí odpojený. Opakovaně byli upozorňováni, jakým způsobem se připravovat na hodiny. Nedodržují to. Při závěrečném rozhovoru je stále spíše odpojený, vše odkývá, ale nepůsobí, že by moc vnímal. Ale zároveň slyší hodně kritiky, pravděpodobně je to obrana.

Rozhovor s rodičem

Učení mu přišlo postupně hodně dlouhé, i když zpočátku pracoval dobře. Má období přepočítávání na čas, postupně si vše přepočítával na minuty. Měl pocit, že je to pro menší, obsahově ho to nebavilo, je to příliš dětské. Na Sfumato se mu dnes nechtělo, ale není

smutný, testoval, co bude. Na reedukaci vzpomínají dobře, program se jim líbil, zpočátku měli hodně sil a hodně se jim dařilo, byly vidět výsledky, šlo jim to. Před Sfumatem ho knihy vůbec nezajímaly. V českém jazyce zaostával od 2. třídy, nebyl schopný číst před třídou, výrazně to bylo ovlivněno covidem. Má i hodně úkolů ze ZŠ, v lednu až březnu byl zahlcený školní prací, osekali, co šlo, nešlo vše odbavit v termínech. Sfumato měli na 1. místě. Od podzimu do Vánoc ho to bavilo, od ledna se museli učit v kratších úsecích, byli velmi zodpovědní. Měli i karanténu, takže byli hodně doma a práce se jim dařila, měli potom více času. Už je to pro chlapce dlouhé, ale šli by do toho znova. Velmi mu to pomohlo, čte si sám, chce u toho být sám. Lepší je i psaní, začal stíhat diktáty.

Chlapec se hodně zajímá o sporty (skateboard, kolo, koloběžka, parkour, akrobacie). Maluje, už prodal pár obrazů, řeší rád finance. Žák chodí do školy rád, je tam spokojený, nyní má i novou kompetenci chodit do školy sám s kamarádem. Baví ho to tam, ale nechce být v družině. Doma při učení potřebuje v češtině dopomoc otce, ostatní učení dělá sám. Je samostatný. U domácích úkolů neprotestuje.

Rozhovor s chlapcem

Chození na lekce Sfumata hodnotí jako *dobré*. Občas vyvstal problém s kamarády, nešlo potom psát, když spěchal, aby mohl jít s chlapci na procházku. Když se mu moc nechtělo pracovat, tak to nebylo ono. Někdy to měl hezké, když se snažil. Ve škole mu to pomohlo, i paní učitelka to říká, v něčem je nejlepší ve třídě. Při výuce přes PC si dokonce paní učitelka myslela, že mu to píše máma. Potom se ve škole přesvědčila, že to píše sám. Velmi dobře mu jde matematika, máma ji ale „*umí blbě*“. Chlapec nemusí počítat na kalkulačce. Chodí rád do školy, ale nejvíc se těší do školy na kamarády. Je šikovný v jízdě na koloběžce, chodí i na cvičení s koloběžkou, má rád sporty, vybíjená ho baví, baví ho i basket. Jezdí na skatu, na kole. Už prodal několik obrazů, jde mu malování. Má sestru, 5 let, strašně se provokují, „*nejde ségra a brácha dohromady*“. To se vždycky hádá, i táta to tak měl. Má rád knížky, chodí do knihovny, aby si mohl vybrat. Baví ho knihy s tématem Minecraftu. Hodně se během rozhovoru vrtí, neposedí, ale je vidět, že si povídá rád. Začal zase číst svojí oblíbenou knížku, za pár dní půjde zase do knihovny, těší se tam, chtěl by si půjčit „*Deník malého poseroutky*“. Kritizování mu nevadí, je to všechno „*pohoda, klídek*“. Nesnáší „*akorát při vybíjené, když ho vybijí nejlepší kámoš*“. Každý den chodí s kamarádem na koloběžku, vezmou si bezdrátová sluchátka, pustí si písničku, jezdí spolu po parku nebo ve skateparku.

Kamarád si ale nedávno zlomil ruku. Ve škole by se mu líbilo, kdyby byly delší přestávky. Doma je všechno „dobrý“, na žádný zlepšovací návrh do rodiny nepřišel. Nejlepší kamarád je Hugo, jsou to „bossové“, je jich dohromady šest kamarádů. Někdy se mu nechtělo na výuku Sfumata, třeba v pátek, protože pak je sobota a neděle a hned musel jít sem. Doma se učí táta i máma s ním. Jsou rozvedení. „Mám nevlastní ségru Lotu, je hodná“.

Charakteristika dítěte

Jedná se o dítě, které je ve střídavé péči. Na práci v hodinách měla vliv i výraznější vada výslovnosti, bylo potřeba pracovat s nácvikem řeči. V rámci četby se mi zdá, že se v síle hlasu, kterou je schopen chlapec vyprodukovat během nácviku čtení, odráží i psychické rozpoložení. Ve chvílích, kdy měl pocit, že se mu daří, byl hodně chválen, tak dokázal hlas zesílit. Ale pokud měl pocit, že se mu práce nedaří, nebyla splněna domácí příprava, což mu bylo sděleno, byl hlas slabší, zastřený. Občas se mu hlas i třásl, skřehotal, měl nepřírozenou barvu. Možná i vlivem únavy. Hlasitěji také četl u tabule, kde bylo více prostoru než u stolečku.

Během výuky je většinou nejistý, spíše tichý, ale pokud se mu dá prostor k rozhovoru, většinou se rozovídá o záležitostech z domova, různých situacích, které zažil. Je vidět, že rád sdílí s ostatními vrstevníky i dospělými své zážitky. V takových chvílích nepůsobí, že by se styděl. Naopak působí velmi společensky, svoje vyprávění provází odpovídající mimikou a gestikulací. Má bohatou fantazii, občas v mysli něco prožíval, což dokázal i během lekcí hezky popsat. Chlapec je hodně akční, pohyblivý, dělá celou řadu sportů. Občas bylo znát i při lekcích, že je těžké sedět déle na jednom místě. Díky častému střídání práce ale situaci zvládal, dokázal se dobře soustředit. S časem a horší domácí přípravou se stupňovala kritika od lektorky, chlapec sděloval, že to slyší, ale není mu to líto. I když se zdálo, že ho tato situace znejišťuje. Chvillemi se zdál i odpojený, situaci nevnímal, což mohlo působit jako obrana proti opakovaným výtkám vůči domácí přípravě.

Chlapec vybral tyto charakteristiky lekcí Sfumata (vytučněno): hrozné, únavné, smutné, ošklivé, nudné, nepříjemné, zdlouhavé, **rychlé, pomalé, dobrodružné, náročné, napínavé, pohodové, zajímavé, zábavné, veselé, krásné, objevené, příjemné, super.**

3.3 Dívka, 4. třída

12/2020, 6. lekce, nepřímé pozorování (videonahrávka)

Při kontrole domácí práce je dívka vážná, při čtení ze slabikáře se snaží, při čtení ze sešitu pracuje standardně. Čte společně s pedagožkou, je vážná, ale celkem uvolněná.

Následuje čtení u tabule, kde působí velmi energicky, dokáže velmi zesílit hlas, působí, že ji to baví více než u stolku. Zdá se, že se více snaží, vypadá uvolněná, i v tváři se odráží lepší nálada. Sděluje, že čtení u tabule je namáhavé, trochu se jí potom motala hlava. Jakmile si sedla ke stolku, už zase kuňkala, měla slabší hlas, působila unaveně.

Psaní v písance: zdá se, že ji to docela baví, píše hezky, snaží se. Hovoří nahlas. Přišla nečekaná pauza kvůli kašli pedagožky, dívka na lektorku hledí vyděšeně, asi by chtěla nějak pomoci, ale neví jak. Po zlepšení kašle si hraje s tužkou, vyčkává, co bude. Následovala vtipná narážka od pedagožky, potom se dívka usmívala. Je chválena za písmo.

Při čtení ze slabikáře vypadá zaujatě, hovoří nahlas, občas navazuje oční kontakt, zda dělá vše dobře.

Při psaní je schopná dobře reagovat na pokyny, hezky opravuje drobné nedostatky v písmu, pracuje soustředěně, občas sleduje pedagožku, jestli je její výkon dobrý. Pracuje velmi kvalitně. Při opětovném čtení se rychle zorientuje na stránce. Je pochválena za čtení, hodně se usmívá, líbí se jí, že jí to jde. Postupně usměvavá, uvolněná, baví ji to.

Během čekání v klidu, poslouchá, i si povídá, doptává se trochu s ostychem, je usměvavá.

Shrnutí lekce: zpočátku vážná, během práce uvolněná, postupně i usměvavá. Zeptá se, je schopná konverzovat, snaží se, je ráda chválena, navazuje oční kontakt, občas trochu nejistá. Na konci vypadala potěšeně, byla usměvavá, aktivní.

12/2020, přímé pozorování

Dívka přišla usměvavá, v dobré náladě. Hodně se na začátku lekce smála, když pedagožka dělala vtipy. To se dívce líbilo.

Krátký rozhovor: dívka sděluje, že se na hodinu těšila, čtení ji baví, chodí do 4. třídy. Spontánně hovořila o sestřích. Na konci 3. třídy po změně učitelky četla nerada, protože

museli číst. Měli povinnost přečíst určité množství knih. Dívku baví filmy o Harrym Potterovi, knížky jsou hodně dlouhé, teď nečte kvůli Sfumatu (byla ze čtení ve škole smluvně vyvázána). Bavilo ji číst o cestování, o zvířátkách. Ve škole se těší na kamarádky, učení zas tak hrozné není. Víc ji baví, když může chodit do školy. Zezačátku jí lekce Sfumata přišly dlouhé, pak už to utíkalo rychle. Baví ji nyní více čtení. Píše do písanky hodně stránek. V sobotu se jí na lekci nechtělo. Ale nevadí jí to. Těší se na zítřek, budou kupovat stromeček. Přála by si k Vánocům panenku od „Baby bjorn“. Baví ji slizy, ale mamka jí to moc nedovoluje. Ráda tancuje, chodí na folklorní soubor. Dnes jede na výlet k sestřenici, balila si sama, většinou už to sama zvládne. Povídá si o kamarádech, o čtení večer, o oblékání.

Při následné práci velmi snaživá, soustředěná, klidná, má celkem dobrou náladu, je chválena. Sděluje, že si probranou látku brzy opakovala, četla samostatně. Jen rodiče dohlíželi. Techniku si zapamatovala sama. Čte až mechanicky (správně) podobná slova. Od začátku bylo potřeba zpomalovat, měla tendenci pracovat rychle. Objevil se i moment, kdy se práce trochu nedařila a dívka po drobné výtce přestala pracovat, po chvíli ale zase začala. Toto už se stalo i dříve dle sdělené lektorky.

Diktát: pracuje samostatně, rychle, několikrát korekce sedu. Občas se usměje. Občas narazí na gramatiku. Občas dělá chyby. Při rozhovoru opět usměvavá. Po delší době čtení ztrácí koncentraci, utahuje si boty, čte něco jiného. Při komentáři se vrtí, rozhlíží se. Na konci asi hodně unavená, povaluje se po stole.

Na konci lekce se sama aktivně ptá na mojí přítomnost. Ptám se jí na to, jak se cítí. Sděluje, že je unavená. S pedagožkou byly probírány domácí diktáty, protože nebyly příliš dobře zvládnuté. Dívka s tím souhlasí. Byla vyzvána, aby četla i doma více nahlas, tím se čtení zpomalí.

5/2021, přímé pozorování

Dívka si na začátku lekce samostatně připravuje, působí vážně, očekává, co bude. Sleduje pedagožku. Ta je po operaci očí. Nenápadně ji pozoruje. Následuje samostatné čtení z knihy „Heidi na cestách“. Občas i během čtení sleduje, co se děje vedle. Čte hodně rychle, s chybami, snaží se je ale opravovat. Pokud dělá chyby, podívá se na pedagožku, co ona na to. Působí při četbě trochu otráveně, knížka jí asi moc nebaví, což i následně sama sděluje.

Sama ale neví, co by chtěla číst. Vyčkává, co bude, zkusmo otevírá slabikář. Následuje korekce sedu, je hodně ohnutá nad knihou. Občas je kritizována za příliš rychlé tempo čtení. Vypadá provinile, možná občas trochu naschvál nedodrží instrukce, je v odporu.

Běžací psaní: asi se jí moc nechce, ani na výzvu nepřečte slovo u stolku. Vyšlo ale najevo, že neví přesně, co má číst. Opět následuje kritika při psaní. Dívka působí, že je to pro ni velké trápení, smutná, nenavazuje oční kontakt, kuňká. Při nějakém komentáři se hodně lekla, snaží se pracovat rychle, ale na úkor kvality.

Při rozhovoru s pedagožkou před diktátem se tváří naštvane, zamračeně, ani jednou se neusmála. Ani se moc nesnaží odpovídat. Probírají zdrobněliny. Při psaní zdrobnělin je výkon lepší, více chválena. Při následném čtení lepší nálada, čte pomaleji, silnějším hlasem.

Při následném diktátu má již celkem dobrou náladu, občas má i tendenci komunikovat, diskutovat. Občas během lekce zívá.

Rozhovor s matkou

Dívce se dnes na lekci nechtělo. Jako největší problém v tomto období vidí čas, v rodině jsou tři děti, každé má svoje potřeby. Při on-line výuce bylo náročné zajistit technické vybavení, pořád se něco řešilo. Ve škole vyšli požadavkům na Sfumato vstříc, ale stejně bylo potřeba stále něco doladovat. Teď musí dcera některé věci dohánět, hlavně z anglického jazyka, tam poslouchat nestačilo, ve škole nesměla číst ani psát. Učivo 4. třídy je náročné, nejde ho vynechat. Doma si někdy nechtěla dělat domácí úkoly z lekcí Sfumata. Ve škole ji vnímají jako mladší dítě, je považována za malou. Dříve ji to štválo, teď už si s tím umí poradit. Na matematiku je výborná, matka zvažuje od 6. třídy přeřazení na školu, kde je více matematiky případně více jazyků. Dívka je hudebně nadaná, hraje na housle, zpívá, tančí folklórní tance, chodí do Sokola. Během reedukace se jí věnovala hlavně matka, pokud by se měla rozhodnout, jestli by chodili na Sfumato znovu, tak ano, ale v nižší třídě.

Na začátku 2. třídy už bylo jasné, že bude dívka dyslektik, ve 2. pololetí šli na vyšetření do PPP. Nyní přetrvávají obtíže v přepisech s/z. Matka toto chápe, také měla ve škole dyslektické obtíže. Distanční výuka jim šla vzhledem k nárokům Sfumata dobře, prezenčně to bylo hodně náročné (i se Sfumatem).

Při čtení v poslední době odděluje předložky, je jí dobře rozumět, dříve hodně komolila slova, všímá si toho i paní učitelka na zpěv. Psaní se zlepšilo, nejlépe to jde v angličtině, protože tam musí psát pomalu, jak se rozmýšlí, a písmo je úhledné. V českém jazyce je písmo horší, protože tam píše rychle. Přes to je písmo stále mnohem lepší, než bylo dříve. Před lekce mi Sfumata četla, ale spíše z donucení, nyní čte také, raději. Prezenční výuka je pro dívku lepší, lépe vnímá výuku, při distanční výuce jí chyběl kolektiv, kontakt s dětmi. V ZŠ je spokojená, je hodně vnímavá vůči kritice a různým poznámkám od spolužaček. Do ZŠ nechtěla nosit písanku ani čítanku, brala to tak, že je to jako pro první třídu. Nechtěla to ukazovat dětem, aby neměly poznámky. Čte nyní ráda, ráda si i zaleze s knížkou, tematicky volí spíše zatím jednodušší příběhy (o dětech, zvířatech).

Rozhovor s dívkou

Dívka sděluje, že je unavená. Měla den před tím hodně aktivit. Postupně byla během rozhovoru usměvavá, uvolněná. Je ráda, že šla po distanční výuce do školy, zase viděla kamarádky. Konečně má kroužky tzv. „naživo“, měla on-line Sokol, to ji moc nebavilo. Hodně ji baví pohyb, i zpívá a hraje na housle, ale spíš preferuje pohyb. Měla Sfumato jako školu, ve škole nepsala, tady psala za celý týden. Nechtěla nosit do školy slabikář a písanky, ve škole je hodně hluku, nejde tam na úkolech pracovat. O hodině by ostatní rušila. Ve škole psala spíše do písanek. Ve škole je to nyní jiné, musí mít roušky, rozestupy, tělesná výchova probíhá jen venku. Dříve při psaní hodně škrábala, ze čtení dostávala trojky. Nyní píše dobře, hlavně v anglickém jazyce, lépe i vyslovuje na zpěvu. Ve škole je nejlepší matematika, jde jí tělesná a hudební výchova. Tancování dělá od útlého dětství. Chtěla by zlepšit anglický jazyk, když byli doma, pomáhal jí táta. Nyní je horší přírodověda. Velmi nadšeně povídá o *ozobotech* (malí programovatelní roboti). Plánuje, jaké udělají pro *ozoboty* město. Je to projekt pro školu. Knižky má ráda jak které, má ráda např. jednu s hlavním hrdinou psem (Malér jménem Bella), o zvířatech, o tučňákovi. Teď čte víc, dříve ji to tolik nebavilo. Už tolik neříká nevím, má na věci názor. Kamarádí se i s chlapci. Ve škole by se mohlo zlepšit, aby někteří chlapci tolik nezlobili. Vzkázat lektorce Sfumata nic nechce. Zezačátku to tady bylo únavné, ty tři hodiny byly hodně dlouhé. Zajímá se o další osud kartiček, kdy si přečtu, co vybrala. Kdyby věděla, do čeho jde, neví, jestli by znovu chodila. Je to i zábavné, ale hodně náročné.

Dívka vybrala tyto charakteristiky lekcí Sfumata (vytučněno): hrozné, únavné, smutné, ošklivé, nudné, nepříjemné, **zdlouhavé**, rychlé, **pomalé**, dobrodružné, **náročné**, napínavé, **pohodové**, **zajímavé**, **zábavné**, veselé, **krásné**, objevné, **příjemné**, super

Charakteristika dítěte

Jedná se o velmi příjemnou a snaživou dívku. Možná si někdy udržuje odstup, není tolik bezprostřední, jako ostatní děti v hodinách. Nedává tolik najevo své emoce. Pravděpodobně je zvyklá se chovat vstřícně, společensky korektně a nedávat najevo např. rozčilení, nelibost, zároveň se ale domnívám, že tyto pocity prožívá uvnitř. Navenek působí velmi slušně a kultivovaně. V chování je obezřetnější, v situaci, kdy byla paní lektorka po operaci očí, se snažila dívat nenápadně. Ne jako ostatní chlapci, kteří na lektorku zírali, což si vynutilo vysvětlení situace. Z chování dívky lze usuzovat, že je velmi citlivá na kritiku. Vícekrát se stalo, že pokud nějaké sdělení vnímala jako kritiku, nebo bylo i jako kritika myšleno, občas nebyla schopná chvíli pracovat, „zasekla se“, a až po chvíli byla schopná v požadované činnosti pokračovat. Tyto reakce popisovala i matka během rozhovoru. Snaží se pracovat soustředěně, mívá vážný výraz, ale opakovaně se ke konci lekce uvolnila a byla veselejší. Někdy na nějaké vtipné narážky, legraci, reagovala úsměvem i během lekce. Při poslední lekci měla tendenci dělat si věci více po svém, již tolik nereagovala na doporučení lektorky, zároveň ale mohlo jít v danou chvíli o již naučený stereotyp práce. Jednalo se o techniku čtení, kdy byla opakovaně vyzývána, aby četla pomaleji, ale dívka již četla poměrně rychle, čímž se stávalo, že čtení nebylo tolik plynulé a ztrácela se intonace. I když byla velmi chválena v momentech, kdy četla pomaleji, nedařilo se jí pomalé tempo čtení udržet. Dívka měla velmi dobrou vytrvalost, i když pracovala dlouho, dokázala se velmi dobře soustředit, nepůsobila unaveně. Nebylo znát, že by se potřebovala nějak intenzivněji pohybově „vybít“.

3.4. Chlapec, 5. třída

11/2020, 1. lekce, nepřímé pozorování, videonahrávka

Od počátku pozoruji motorický neklid, při čtení u tabule je snaživý. Lektorka ho vyzývá, aby normálně stál, což mu moc nejde. Stále má tendenci se o něco opírat. Hraje si se židlí. Pokud

má zaměstnané ruce (drží ukazovátko), je situace lepší, při přechodu k židli si opět hraje se židlí, ve stoji je neklidný, přešlapuje, ošívá se.

Následoval přechod do vedlejší místnosti, kde probíhal nácvik psaní, byla potřeba korekce sedu. Při psaní u stolu působí klidně. Proběhla korekce podpírání hlavy. Při vysvětlování je opět podepřená hlava. Po skončení psaní byla podložená hlava, pracoval jednou rukou. Občas kontrola očima pedagožky, jak vnímá jeho práci a jestli pracuje dobře. I když navenek se snaží působit, že je mu to jedno. Následně přechází k tabuli unaveně (po 30 minutách práce). Při čtení u tabule je vidět opět motorický neklid, nevydrží v klidu stát. Při práci s ukazovátkem byl výrazně klidnější. Chvilku psal, potom následovalo čtení u tabule. Při samostatném stání opět přítomný výrazný motorický neklid, téměř tancuje. S ukazovátkem v ruce je opět situace mnohem lepší, bez neklidu. Po nějaké době se vrtí i s ukazovátkem, ale není to tak výrazné. Před psaním v polovině výuky má hlavu v dlaních. Nebojí se zeptat, pokud neví. Je usměrněn při velmi pomalé práci, následuje vrtění. U stolu při psaní působí soustředěně. Po psaní působí unaveně, protírá si oči, opírá hlavu. Při čtení u stolu se povaluje po stole, podpírá hlavu. Má radši čtení, protože u něj nemusí hýbat rukou. Ale jinak je to nastejno. Asi hovoří rád, sděluje svůj názor, ožívá, pokud může hovořit. Je potřeba občasná korekce sedu, má opřenou hlavu. Hodně sleduje pedagožku, jak reaguje na jeho práci. Asi je u něj dobré střídání činností, většinou při změně ožije.

Na konci před matkou byl velmi pozitivně hodnocen, velmi chválen. Chlapec se mezitím „povaloval“ po stole. Zavíral oči, tvářil se otráveně. Matka vysvětluje, že má ADHD, ve škole pracuje s asistentem pedagoga. Zároveň popisuje, že je problematické ho doma přimět k domácí přípravě. Byl za práci v lekci velmi chválen, za výdrž i za kvalitu práce.

2/2021, 5. lekce, nepřímé pozorování

Při čtení ze slabikáře hezky spolupracuje, je potřebná korekce melodie čtení. Působí v klidu. Občas se drbe na hlavě, na noze. Je potřeba pomoci s přidržemím slabikáře. Cca po sedmi minutách se postupně zvýrazňuje motorický neklid, drobně se pohybuje celý trup. Lektorka se ptá na zaujetí články ve slabikáři – popisuje článek o vosách, sděluje, že ho několikrát také píchla vosa. Přidává historku z tábora, kdy tam kamaráda popíchaly včely. Text potom čte, je chválen. Před čtením si s lektorkou povídají, o čem asi bude text Boby. Pracuje se zaujetím,

pravděpodobně ho práce baví. Sděluje i asociace k textům, má doma pejska Bena. Doptává se následně, co má dělat, je nepozorný, ale snaží se, baví ho to. Sdělení pedagožky, že nesplnil úkol, ho nijak nerozhodilo. Při práci s písankou je potřeba korekce výslovnosti hlásky R. Má tendenci hodnotit svoje výtvary, i když není vybídnut. Spíše dobře hodnotí ty, které se odchyľují od vzoru. I když sám říkal bezprostředně po psaní, že to udělal moc tlusté. Asi to funguje jako obhajoba jeho práce, snahy. Občas i sděluje, že se mu něco nepovedlo. Je pedagožkou povzbuzován. Pokud je písmo dle předlohy povedené, hned po psaní říká, že se mu to nepovedlo. Více si dovolí komunikovat i polemizovat s paní učitelkou, ale je to už 5. lekce, lépe se znají. Při čtení u tabule sedí na lavici, během toho pozoruji psychomotorický neklid. Spolupracuje hezky, má dobrou náladu. Je usměvavý. Bezprostřední. Trochu vnímá i zapnutou kameru. Čtení u stolu je se zaujetím, pozoruji motorický neklid, zívání. Mne si oči, povaluje se po lavici, vydává zvuky. Pokud je mu čteno, válí se po stole.

Diktát: hraje si s perem, které nakonec spadlo. Na začátku tedy hledal pero. Neuměl napsat velké psací T. Byl upozorněn pedagožkou, že neudělal úkol, kde ho měl psát. Při vysvětlování kývá tělem. Má tendenci diskutovat (y/i). Po diktátu následuje únava, vydává zvuky, má radost z přestávky („juchú“).

Čtení ze slabikáře: hraje si s fixy při čtení učitelky, při přípravě na čtení si podpírá hlavu. Následuje povídání o rybolovu, článek byl o klobouku a okounovi, při povídání si o článku pozoruji protahování, protírání očí. Komentuje svoje ukládání do penálu. Při psaní i odmouvání, nedodržuje pokyny učitelky.

Psaní: komentuje si ho, své úspěchy i neúspěchy. Ke konci už byla s chlapcem náročnější spolupráce, špatně se soustředil, hodně věci komentoval, ne vždy dodržel instrukce, byl nepozorný. Měl větší prodlevy na začátku práce. Více chyboval ve čtení i psaní. Pořád ale pracoval poměrně kvalitně. Stále si nechtěl při psaní diktovat nahlas.

Celkový dojem: pracuje s radostí, celkem spolupracující, i když občas má tendenci dělat si věci po svém, což mu pravděpodobně i dle slov matky v domácím prostředí prochází. Občas nemá zcela vhodné komentáře (dle mého názoru) vzhledem k paní učitelce. Ke konci byl již výrazněji roztěkaný, i když stále pracoval. Nikdy se nestalo, že by odmítnul pracovat. Byl velmi komunikativní, měl radost, pokud mohl říkat svoje historky, nápady. Nebál se zeptat. Při práci byl snaživý, používal sebehodnocení. Domácí příprava nebyla kvalitní.

5/2021, poslední lekce, přímé pozorování

Chlapec na začátku vyčkává, sedí v klidu, s opřenou hlavou, je trpělivý, tváří se vážně.

Při čtení zpočátku pracuje velmi soustředěně, s chutí, sleduje pedagožku. Pozoruje drobný motorický neklid nohou. Je chválen za čtení, je vidět, že se snaží, pracuje i po delší době s chutí. Působí velmi soustředěně, i když jsou v okolí rušivé podněty, bez neklidu. Působí mile, je spolupracující, pozitivní, vstřícný a usměvavý.

Diktát: sděluje, že mu to nejde, ale snaží se. I přes výhrady a drobné výtky je stále v dobrém rozpoložení. Opakovaně byl upozorňován, že si má diktovat slova při psaní. Říká, že mu to vadí, smlouvá. Podobně jako při minulé zaznamenané lekci.

U písanky je častěji povzbuzován, aby psal. Napíše jednu slabiku a čeká, co bude. Je nespokojený se svými výkony při psaní, až po chvíli je spokojený. Stále je pozitivní, bez neklidu, pozorný, spolupracující.

Vybírá si článek ke čtení. Vybrali společně detektivku. Zpočátku se čtení nedaří, následovalo společné čtení. Má k textu i svoje poznámky, které ale celkem sedí. Hádá vyřešení příběhu. I sám od sebe popisuje pachatele, hodně hezky vnímá text, rozumí tomu. Je vidět, že ho čtení baví. Trochu se dělá zajímavým, sděluje, co mu vadí, je to stále dokola (ukazování prstem, zvedání prstu, přizvukování při psaní). Pokud se vyskytne ze strany lektorky nějaká lehká výtka nebo usměrnění, má k tomu komentář. Aktivně se ptá, pokud nějakému slovu nerozumí.

Při diktátu jsou opět komentáře, ale celkem sedí k věci. Nepamatuje si některá velká písmena, nestresuje ho to. Prostě se zeptá, nebo vyzkouší, a pokud to netrefí, tak si nechá poradit. Moc se mu postupně nechce psát. Má spoustu připomínek kvůli tzv. „diktování do pera“. Trochu i zdržuje. I po skončení diktátu povídá o peru, protahuje se. Ale bez výraznějších známek nepozornosti, hyperaktivity, po celou dobu dobře naložený, jen tendence všechno komentovat.

Celkový dojem: snaží se, je pozorný, pozitivní, vstřícný, ale časté komentáře, občas zdržuje, občas nedodrží doporučení, instrukci, komentáře jsou spíše ke konci lekce. Na začátku pracoval moc hezky. Na dotaz, zda bylo v lekci něco objevného, zajímavého, moc toho neobjevil, ale připomenul si psací písmena.

Rozhovor s otcem

Chlapci se na reedukaci nechtělo, protože je sobota. Otec dopředu sděluje, že o Sfumatu moc neví, že to měla na starost matka. Děti jsou v péči matky, s otcem se pravidelně vídají. On-line výuku otec hodnotí jako méně přínosnou pro syna, moc si z ní neodnesl, nezvládal se dobře soustředit. Chlapec má ve třídě 2 kamarády, ale asi mu oba odejdou. Ve třídě moc dobré vztahy neměl. Do školy moc rád nechodí. Distanční výuku hůře vnímal. Asi moc neví, o čem to učení bylo. Otec by chtěl věřit, že do školy pravidelně chodí. Starší bratr sděluje, že vztah chlapce ke škole byl asi poznamenán kvalitou učitelů. Nyní ale mají velmi dobrou učitelku, kterou měl dříve i bratr, a postupně by se měl jeho vztah ke škole zlepšovat.

Chlapec si dělá úkoly sám. Otec u úkolů moc být nemusí, ale poradí, pokud je potřeba. Ze Sfumata si chlapec dělal u otce písanky. Moc nečte, ale postupně začíná číst nové knížky – fantasy. Čtení se zlepšilo.

Chlapce baví lego, různé boje. Chodí na sebeobranu (více bojových umění), i s bratrem. Chtěl chodit na tenis a šerm. Je extrémně šikovný na skládání lega, nikdy moc nesportoval. Potřebuje více času, než najde odhodlání k nějaké sportovní činnosti, potom mu to většinou jde. Rád tráví čas venku, na telefonu, občas s otcem podnikají výlety, rybaření, rýžování zlata.

Rozhovor s dítětem

Pracovalo se mu dnes dobře. Horší to pro něj bylo, když chodil častěji. Zrovna chtěl třeba dělat něco jiného. Dnes chtěl být s bratrem, zítra budou rýžovat zlato. Rád by něco dělal s bratrem a Tomem. Má rád boje. Chodili na několik bojových sportů. Ve škole jsou „*blbý roušky*“, hodně pije, to ji pak mít nemusí. Ve škole kamarády má, asi tam moc rád nechodí, nerad vstává. Čtení mu jde dobře. Paní učitelka si toho všimla, i ostatní. Učitelka a kamarád ho chválí za pokroky. Mají hodnou paní učitelku, nejlepší na škole. Psaní je docela dobré, píše rychleji. Dříve psal tiskacím písmem a velkými písmeny, nyní již píše standardně. Daří se mu matematika a přírodověda. Nejde mu anglický jazyk. Je trochu těžký, nebaví ho. Je šikovný na rýžování zlata, chodí ryby, je rád s kamarády. Velmi mu jde stavění z Lega. Radost mu dělá ulovení ryby, případně více ryb, čte „*Poslední děti na zemi*“. Čte podobně často jako dříve, baví ho dobrodružné knihy. Něco jako „*Zombie apokalypsa*“. Ve škole má tři kamarády. Ve

škole na něj někdo ze třídy nadává, ale má tam i děti, které ho podpoří. Líbilo by se mu, aby rodiče nebyli rozvedení. Chtěl by, aby mu děti ve třídě nenadávaly.

Chlapec vybral tyto charakteristiky lekcí Sfumata (vytučněno): hrozné, únavné, smutné, ošklivé, nudné, nepříjemné, zdlouhavé, rychlé, **pomalé**, dobrodružné, **náročné**, napínavé, **pohodové**, **zajímavé**, zábavné, veselé, krásné, **objevné**, příjemné, super.

Celková charakteristika

Chlapec má dle sdělení rodičů i lektorky diagnostikovanou poruchu pozornosti. Jeho projev je velmi neposedný, hodně se ve chvílích klidu ošívá, pohybuje, pozorovala jsem velmi často (zvláště v úvodu práce) výrazný psychomotorický neklid. Když stojí, musí se různě opírat, zároveň se ale vrtí, není v klidu. Pokud sedí, také není v klidu. Zároveň se i přes častý motorický neklid dokáže poměrně kvalitně soustředit. Velmi rychle se mu dařilo pochopit podstatu čtení „sfumatickým“ způsobem a pracovat tak. Dobře zvládá vystihnout rytmus a melodii čtení. Musím konstatovat, že učivo zvládal velmi rychle, bez větších problémů. Nepříjemnou součástí jeho chování je ale snaha testovat hranice. S postupem času bylo vidět, že se snaží nastavená pravidla porušovat. Jako důvod uvádí, že se mu takto nepracuje dobře. I přes opakované sdělování, že něco nedělá správně, nebyl někdy schopný pracovat doporučeným způsobem. Ačkoliv se vícekrát přesvědčil, že jeho styl práce není výhodný a dělá celou řadu chyb. Horší spolupráce se projevovala i tím, že postupně rezignoval na domácí přípravu. Dle sdělení matky doma odmítal pracovat a matka nedokázala chlapce přimět k vypracování požadovaných úkolů. Na tuto skutečnost upozorňovala již při prvním setkání. Chlapec většinou působil, že ho práce baví. Při první hodině byl vážný. Při dalších hodinách již působil uvolněně, dokázal reagovat na legraci, usmíval se, živě komunikoval. Pracoval s chutí. Jen někdy sděloval, že je unavený. Vyhovovala mu přátelská atmosféra, kterou paní lektorka svým přístupem navozovala. Díky individuální práci se dařilo pružně reagovat na aktuální situaci, regulovat častěji způsob práce.

4. Postřehy

Specifika čtení sfumatem

Bylo zajímavé sledovat, jak se děti během čtení u tabule měnily. Z klidného spíše zakřiknutého dítěte se během čtení u tabule s ukazovátkem stávalo opakovaně velmi energické dítě, které se nebojí zesílit hlas, dát do techniky čtení určitou výbušnost, energii. Bylo vidět, že když děti tuto fázi dobře zvládly, čtení u tabule je hodně bavilo. Následně potom přenášely určité postupy i do čtení z čítanky či písanky. Čtení je na počátku doprovázeno prožitkem, kdy je potřeba v určitých chvílích zdůraznit akcenty, protáhnout dlouhé slabiky, pracovat s hlasem a doprovodit čtení i pohybem, jak prudkým (ťuknutí až bouchnutí do tabule v okamžiku akcentu), tak jemným (protažení i pohybem délky do prostoru). To je prvek, který je dle mého názoru, to, co děti hodně bavilo. Pokud děti někde trochu při čtení zakolísaly, byla jim nabídnuta pomoc lektorky, aby si zafixovaly správný návyk čtení. Všechny děti tuto specifickou stránku čtení Sfumata zvládly velmi dobře a bylo to pro ně takové divadelní představení (činnost u tabule s přednesem, pohybem i publikem – byly velmi chválené).

Psaní

Zajímavé bylo těsné propojení s písemným projevem. Čtení i psaní Sfumatem je vázané, děti při psaní diktují slova spojitě po hláskách, jednotlivé hlásky i slabiky na sebe v diktování i písmu navazují, protože obdobným způsobem pracují i při čtení. Hlásky ve slovech jsou vyslovovány zřetelně a dětem se lépe daří nic nevynechávat. Všechny děti, se kterými jsem se v rámci projektu setkala, velmi hezky psaly. Děti po zvládnutí obsahů lekcí četly velmi dobře. I když se zpočátku pro laika zdá, že čtení působí nepřírozně (výrazné prodlužování slabik), je vidět, že postupně technika čtení napomůže správnému čtení ve vzdělávacím procesu.

Obtíže

U některých dětí (dívka, 4. třída) docházelo na poslední lekci k přílišnému zrychlování při čtení a tím pádem zvýšené chybovosti a špatné intonaci při čtení. Z rozhovoru s dívkou i rodičem vyplynulo, že žákyně nechce nijak vybočovat od zbytku třídy a pravděpodobně se tedy snažila zvládnout číst rychle jako většina třídy, ačkoli by ještě potřebovala číst pomaleji.

Je možné, že pro některé děti v projektu mohla být částečná výhoda i distanční výuka. Nemusely na sebe tolik upozorňovat v hodinách českého jazyka a čtení, kdy mají děti zařazené do programu Sfumata své učivo a neučí se tedy se spolužáky. I rodič chlapce ze 3. třídy sděloval, že se díky distanční výuce mohli doma učivu více věnovat a byla to pro ně výhoda.

Vyrovňávání se s neúspěchem

I v rámci sledování pouze čtyř dětí v lekcích čtení bylo zajímavé pozorovat různé strategie zvládnutí neúspěchu. Během procesu učení je občas potřeba na chyby či špatné postupy upozorňovat a práce s chybou, neúspěchem či kritikou je v životě velmi důležitá. Většinou se děti snažily případné chyby napravit. Dále jsem si všimla těchto strategií.

1. Snaha o lepší práci v případě kritiky, následné vybití emocí doma či někdy až možné vyústění v psychosomatické obtíže.
2. Snaha nebrat si kritiku příliš osobně případně až odpojení se od sdělovaných informací, pokud byl již chlapec unavený a nedařilo se mu výtky jinak zpracovávat.
3. Zaseknutí se v činnosti, neschopnost nějakou dobu pracovat, neschopnost komunikovat.
4. Obhajování svých chyb, sdělování, že se mu méně podařený výkon líbí více, než ten vydařenější. Okomentování, proč se mu nedaří.

5. Výsledky

Otázka zvládnutí délky lekcí Sfumata z hlediska pozornosti nakonec nebyla tak zásadní, jak jsem se zpočátku domnívala. Všechny děti zvládaly výuku celkem dobře. Soustředění během výuky přirozeně kolísalo, ale tím, že práce byla individuální a pestrá, kvalita práce dětí byla pro mě až nečekaně dobrá. Velmi mě překvapilo jejich samotné zaujetí prací, jejich motivace. To souviselo i s podporujícím přístupem lektorek, skladbou lekcí, která je pestrá a jednotlivé metody jsou provázané a podporují jedna druhou. Děti čtou pro laika specifickým způsobem, pomalým tempem, zároveň velmi intenzivně během lekcí nacvičují psaní, kde si „diktuji do pera“. Výkyvy v této oblasti souvisely spíše s aktuální únavou, s celkovou osobnostní strukturou a zvládnutím překonávání určité aktuální nepohody. Pozornost se zhoršovala a známky únavy se u všech dětí prohlubovaly s postupujícím časem, hlavně v závěrečné fázi

lekce a také v závislosti na aktivitě, která jim vyhovovala či naopak nepatřila k oblíbeným. Byla jsem překvapená, že i chlapec s diagnostikovaným ADHD syndromem dokázal pracovat velmi kvalitně. Jeho práce sice měla svá specifika, ale individuální a laskavý přístup paní lektorky mu velmi vyhovoval. I když stále testoval, co si může dovolit.

Zároveň úroveň spolupráce a soustředění pravděpodobně souvisela s událostmi během školního roku. Ke konci roku (pozorování a rozhovory probíhaly na konci května 2021) už byli děti i rodiče pravděpodobně unavení změnami, které se během roku vzhledem ke školní výuce udály. Děti byly většinu školního roku doma. V době našeho posledního setkání, kdy probíhaly rozhovory, již chodily do školy, ale jak se blížil konec školního roku, byla na nich únava více patrná. Zároveň již nedokázaly ve světle neustálých změn a nejistoty zvládat dlouhodobě intenzivní domácí přípravu, která se pojí s výukou metodou čtení Sfumato. Na poslední lekci již zkrátka byla u všech dětí znát únava, obtížnější spolupráce a horší domácí příprava, snad až na nejmladšího chlapce, který pracoval i dle sdělení lektorky po celou dobu velmi kvalitně.

Druhou oblastí, na kterou jsem se zaměřila, bylo vnímání procesu nácviku čtení metodou Sfumato. Jak v průběhu lekcí, kdy se lektorky dotazovaly na aktuální zájem o práci, tak na začátku či na konci lekce, kdy se lektorky nebo já krátce dotazovaly na to, zda děti práce v lekcích baví, všechny děti odpovídaly, že ano. Zároveň chápu, že i kdyby si děti myslely, že je práce nebaví, bylo by těžké lektorce do očí sdělovat, že je práce nebaví, a že nechodí na hodiny rády. Z toho důvodu jsem zařadila i charakteristiku Sfumata pomocí výběru přídavných jmen na kartičkách. Všechny děti měly převahu hodnocení v neutrálních až pozitivních charakteristikách procesu výuky. V některých charakteristikách se shodovaly. Čtyřikrát se objevila tato přídavná jména charakterizující lekce Sfumata: pomalé, náročné, pohodové; třikrát: zajímavé, zábavné, krásné, objevné; dvakrát zdlouhavé, napínivé, příjemné. Z výsledků lze tedy usuzovat, že děti opravdu vnímaly docházení na lekce Sfumata spíše pozitivně. Zároveň už v této fázi všechny děti vnímaly pokroky ve čtení a psaní, což jistě přispělo k pozitivnímu hodnocení procesu nácviku čtení a psaní.

Závěrečný dojem z celého procesu může být ovlivněn i tím, že všechny děti sdělovaly, že subjektivně vnímají zlepšení ve čtení. Zároveň uváděli i rodiče, že se děti zlepšily ve čtení případně i ve psaní. Některé děti sdělovaly, že si zlepšení ve čtení i psaní všimla paní učitelka případně jejich spolužáci. Jejich práce, která ve většině případů probíhala skoro celý školní

rok, tedy dosáhla očekávaného výsledku a děti zažívaly ve škole úspěch v oblasti, ve které byly dlouho neúspěšné. Některé děti případně i rodiče sdělovali, že i když nyní vědí, jak náročný to byl proces, opět by zvažovali, že by do toho šli znovu. Většina dětí sdělovala, že nyní čtou rády a více než dříve, že je čtení baví, sdělovaly na můj dotaz i konkrétní preference žánrů či konkrétních knih.

Velmi důležitý byl pro přínos projektu u konkrétních dětí též přístup rodiny. Bylo potřeba s dítětem každý den několikrát učivo dle pokynů lektorky procvičovat. Výsledky práce potom dokládat (písanky, diktáty, přečtené články). V době distanční výuky posílat výsledky práce, krátká videa, jak dítě pracuje. To se pak také odráželo ve zvládnutí učiva a pokrocích dětí. Zvláště komplikovaná musela být situace v rodině, kde byl chlapec ve střídavé péči. Každý z rodičů měl trochu jiný systém výuky, postupně chlapec ztrácel k učení motivaci a asi bylo velmi složité, aby příprava na lekce byla kvalitní. Lektorka v tomto případě upozorňovala na postupně zhoršující se domácí přípravu.

6. Závěrem

Měla jsem možnost sledovat během lekcí Sfumata a zároveň i v roce, kdy se děti učily převážně distančně, tedy poměrně náročné a dlouhodobé situace, čtyři různé děti, které se snažily se s nároky výuky vypořádat v rámci svých možností co nejlépe. Určitý výsek jejich práce je možné nahlédnout prostřednictvím práce, kterou jsem zpracovala. U všech dětí došlo dle jejich vlastního hodnocení i hodnocení okolí ke zlepšení čtení i psaní. Podařilo se tedy eliminovat jejich dyslektické obtíže metodou čtení Sfumato. A v této poslední větě je řečeno to nejdůležitější, co by mělo zaznít.

Zároveň je potřeba si uvědomit, že tyto děti měly již na počátku ztížený start vzdělávacího procesu. Setkávaly se častěji s neúspěchem, který se ani přes veškerou snahu rodičů a dětí nedařilo zvládnout. To mohlo vést k sebepodceňování dětí, zvyšování úzkosti, rezignaci vzhledem ke školní výuce případně dalším negativním jevům, které se mohou vázat k dlouhodobému selhávání. I přes zážitek neúspěchu všechny děti pracovaly v lekcích Sfumata velmi kvalitně, snažily se, většinou je to bavilo. I přes to, že lekce byly poměrně dlouhé, děti to zvládaly. Všechny děti zpětně hodnotily lekce Sfumata pozitivně i přes obtíže, které se v procesu učení vyskytly. Dle hodnocení okolí dosahovaly lepších výsledků v oblasti čtení a psaní. Je tedy vidět jednoznačný přínos Sfumata a reedukace specifických poruch

učení tímto způsobem je určitě vhodná. Některá úskalí však tento způsob reedukace může přinášet. Při zvažování reedukace Sfumatem je velmi důležité seznámit rodiče s průběhem a s nutností intenzivní domácí přípravy. Ta je velmi zásadní pro co nejlepší výsledek. Zároveň je potřeba na určitou dobu upravit vzdělávací proces ve škole a pracovat i s kolektivem třídy, aby se reedukované děti necítily špatně, kvůli odlišným podmínkám vzdělávání. Už u žáka třetího ročníku zaznělo, že mu materiály připadaly velmi dětské, stejně jako u žákyně čtvrté třídy. Pracuje se totiž se slabikářem, s písankami. Tato konkrétní žákyně se styděla s materiály ve škole pracovat, protože jí přišly příliš dětské. Vhodnější je tedy začít co nejdříve. Specifické poruchy učení v českém jazyce se obvykle diagnostikují nejdříve ve druhé třídě, což by byl ideální začátek pro případnou reedukaci metodou Sfumato. Metodu je možné použít i u dětí s poruchou pozornosti, což je zřejmé z jedné z kazuistik. Vzhledem k tomu, že práce s dítětem je individuální, lze se dobře přizpůsobit individuálním potřebám konkrétního dítěte.